

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات ۱۸۸ - ۱۶۵

نقض حقوق مولف در فضای سایبر و پیامدهای اخلاقی آن

محمد شکوری گرکانی^۱
نجداعلی الماسی^۲

چکیده

در عرفان اسلامی، یکی از مهم‌ترین حقوق افراد، امانت داری و حفظ حق و حقوق طرفین است. یکی از مهمترین حقوق مؤلفان، حقوق اخلاقی آنها محسوب می‌شود. با وجود این، انتشار آثار تحت حمایت قانون در سطح جهانی در فضای سایبری کاملاً فراگیر شده است. آثاری نظیر فیلم‌ها، ضبط و نمایش موسیقی و متون علمی، قابل ارسال به همه جای جهان است و در دنیای امروز نیازمند بررسی عرفانی بیشتری در این زمینه نیاز می‌شود. تکثیر آثار در دیتابیس واقع در کشورهای خارجی و در دسترس عموم قرار دادن آثار فکری به وسیله ارائه دهندگان خدمات آنلاین یکی از بزرگترین چالش‌های موجود حقوقی به شمار می‌رود. اعمال ناقض حقوق اخلاقی مؤلف بدون در نظر گرفتن مراتب عرفانی آن می‌تواند به طور پیوسته در کشورهای مختلف انجام پذیرد. به دلیل اینکه دسترسی به شبکه دیجیتال در سراسر جهان امکان پذیر بوده و به گیرندگان و انتقال دهندگان غیرقانونی آثار فکری چنین امکانی را می‌دهد، تعیین محلی که آثار فکری و هنری در آنجا تولید، تکثیر یا نقض می‌شوند بسیار دشوار است. در اسناد بین‌المللی، تعیین دادگاه صالح موکول به تعیین محل وقوع نقض حقوق اخلاقی شده است. اما به نظر می‌رسد با توجه به فرامکان بودن فضای سایبر، این معیار ناکارآمد است و همچنین نیاز به بررسی بیشتری در عرفان اسلامی دارد. لذا در این مقاله با به کارگیری روش پژوهش کتابخانه‌ای با توجه به محل فعالیت ارائه دهندگان خدمات اینترنتی، معیار جدیدی برای تعیین دادگاه صالح و تبیین آن در عرفان اسلامی ارائه شده است.

واژگان کلیدی

حقوق اخلاقی، پیامدهای اخلاقی، صلاحیت قضایی، کپی رایت، نقض.

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: Majid.shakori@gmail.com

۲. استاد گروه حقوق خصوصی، دانشکده الهیات، حقوق و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
Email: nalmasi@ut.ac.ir

پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۵/۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱/۳۰

طرح مسأله

همه نحله‌های عرفانی، اعم از اسلامی و غیر اسلامی، معتقدند که برای رسیدن به عرفان باید به اخلاق توجه جدی نمود. و تا کسی امور اخلاقی را مراعات نکند هرگز به مقامات عرفانی نایل نخواهد شد. اخلاق، مجموعه قواعدی است که رعایت آنها برای نیکوکاری و رسیدن به کمال لازم است. قواعد اخلاق میزان تشخیص نیکی و بدی است و می‌دانیم که از دیر باز حقوق و اخلاق و مذهب با هم رابطه نزدیک داشته‌اند. پیش از دو قرن اخیر، قواعد اخلاق و حقوق با هم مخلوط بود و مذهب بر حقوق بسیاری از کشورهای جهان حکومت می‌کرد. لیکن امروز هم، به رغم کوششهایی که برای ممتاز ساختن آنها از یکدیگر می‌شود، در بیشتر اوصافی که برای حقوق برشمرده‌اند اخلاق و مذهب نیز شریک است. به ویژه با مفهوم خاصی که جامعه‌شناسان برای اخلاق قائل شده‌اند، تفاوت حقوق و اخلاق به کلی از بین می‌رود. با این توضیحات چنین نیست که همه دانشمندان مغرب زمین جدایی کامل حقوق و عرفان فتوی داده باشند؛ زیرا اصول مکتب اشراق در نظریه بسیاری از علمای حقوق معاصر نیز دیده می‌شود، چنانکه حقوقدان مشهور اسلام، لئون پترزکی، مبانی حقوق را در تأثرهای درونی و احکام دل جستجو می‌کند. به نظر وی، از راه شهود و اشراق می‌توان مبنای نیک و بد کارها را به دست آورد و به قواعدی رسید که با هدف مطلوب و ذهنی سازگار باشد (دیناری و موحدی، ۱۳۹۸).

در عصر فناوری اطلاعات، تمام رایانه‌های متصل به اینترنت در هر نقطه‌ای از جهان قادر خواهند بود که با ورود به وب سایت‌ها به اطلاعات و داده‌های مد نظر خود دسترسی پیدا کنند. حمایت از حقوق اخلاقی آثار ادبی و هنری مستلزم این است که از نقض این حقوق در سطح داخلی و بین‌المللی جلوگیری شود. بنابراین پدید آورندگان یا دارندگان حقوق مذکور باید بتوانند دعوی خود علیه ناقضان حق را در سطح بین‌المللی دنبال نمایند. محیط سایبر موجب شده تا نقض حقوق در سطح جهانی کثرت و تنوع یابد.

مسئله صلاحیت بین‌المللی دادگاهها، یکی از موضوعات اصلی حقوق بین‌الملل خصوصی به شمار می‌رود و حل مسئله تعارض دادگاهها مقدم بر حل مسئله تعارض قوانین است؛ زیرا دادگاه باید قبل از تعیین قانون حاکم بر دعوی، نسبت به صلاحیت یا عدم صلاحیت خود اظهار نظر کرده باشد.^۱ همچنین ماهیت حقوق مالکیت فکری، حقوق غیرمادی و غیر ملموس است که در یک مکان خاص نمی‌گنجد. لذا این امر از اهمیت بسیاری برخوردار است و به همین اندازه هم بررسی آن دشوار است. چه، از سویی با حقوق مالکیت فکری، و از سوی دیگر با حقوق بین‌الملل خصوصی درارتباط است. ازین روست که برای بررسی مسئله صلاحیت قضایی، باید به

۱. الماسی، نجادعلی، حقوق بین‌الملل خصوصی، بنیاد حقوقی میزان، چاپ پنجم، تهران، زمستان ۱۳۸۶، ص ۲۲.

هر دو منظر پرداخت و مسلم است که تعارض قوانین مالکیت فکری نه کاملاً تابع اصول تعارض قوانین عام و سنتی است و نه کاملاً مطابق با اقتضائات مالکیت فکری، بلکه امری است که سعی در تلاقی بین این دو دارد و به این لحاظ مشکل زاست؛ چه آنکه قواعد حل تعارض تکیه زیادی بر عنصر مکان دارد، در حالی که فضای سایبری فرا مکان است.

هدف از ارائه معیارهای مختلف جهت تعیین دادگاه صالح در دعاوی بین المللی نقض حقوق مؤلف در فضای سایبری این است که اولاً، با ارائه معیار جهت تعیین یک دادگاه واحد، از صلاحیت‌های متداخل و متعارض و نتیجتاً از صدور آرای متعارض جلوگیری شود. ثانیاً، با توجه به ماهیت فضای اینترنتی و نقض حق در کشورهای مختلف، زیان‌دیده قادر باشد با مراجعه به دادگاه یک کشور در خصوص تمام یا بخش قابل توجهی از خسارت اقامه دعوی نماید و احقاق حق مستلزم رجوع به چند دادگاه نباشد. بدیهی است خواهان با توجه به مقررات نظام حقوقی هر کشور و نتیجه احتمالی که بر مبنای آن نظام حقوقی، برای پرونده حاصل می‌شود، نسبت به انتخاب دادگاه اقدام می‌نماید.^۱ در این مقاله، ضمن بررسی معیار تعیین دادگاه صالح در اسناد بین المللی، دکتربین حقوقی در تعیین محل وقوع نقض حق بررسی و معیار جدیدی برای تعیین صلاحیت یک دادگاه واحد در دعاوی نقض حقوق مؤلف در فضای سایبری ارائه خواهد شد.

صلاحیت قضایی^۲ عبارت است از اقتدار دولت برای رسیدگی به موضوعی در دادگاه یا در نهاد داورى.^۳ در یک برداشت موسّع، صلاحیت، قدرت و توانایی قانونی یک ارگان یا مقام دولتی برای انجام فعالیت‌های قانونی تعریف شده است. در انگلستان اصطلاح jurisdiction به منزله صلاحیتی است که ارگان یا مقام رسمی به نام دولت اعمال می‌کند.^۴

در اسناد بین المللی در مواردی که حقوق مادی یا معنوی پدید آورنده یا صاحب حق فکری بدون وجود قرارداد، نقض می‌شود، مقرراتی وضع و پیش بینی شده است. یکی از اسناد مذکور، کنوانسیون بروکسل است که معیار تعیین دادگاه صالح در این فرض در بند (۳) ماده (۵) آن ذکر شده است. مطابق این بند، دادگاه کشور محل وقوع حادثه زینبار، صالح به رسیدگی است. در بند (۳) ماده (۲) کنوانسیون لوگانو نیز مشابه این مقرره پیش بینی شده است. با این حال این معیار از

1. Pedro alberto, Miguel asensio, cross-broder adjudication of intellectual property right and competition between jurisdiction, annali italiani del diritto dautore, della cultura e dello spettacolo (AIDA), vol.xVI, 2007, p.115

2. Jurisdiction

3. Burmeister, Kai, Jurisdiction, Choice of Law, Copyright and the Internet: Protection Against Framing in an International Setting, Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal, 1999, Volume 9, Issue 2, p 638

۴. مولایی، یوسف، وابستگی حقوق بین الملل عمومی و حقوق بین الملل خصوصی در مساله صلاحیت، مجله

دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۳۵، پاییز ۱۳۷۵، ص ۱۱۷

ابهامی مفهومی برخوردار است؛ زیرا مشخص نکرده است که منظور از محل وقوع حادثه زیانبار، محلی است که خسارت ناشی از نقض حق بروز پیدا می‌کند یا محلی است که حادثه منشأ ورود خسارت، در آنجا اتفاق افتاده است. این ابهام موجب گردید تا دیوان دادگستری اروپا^۱ در تفسیری که از این بند در در یکی از دعاوی^۲ ارائه کرد، هر دو دادگاه را صالح دانسته و به خواهان این اختیار را داد که در هریک از دادگاهها طرح دعوی نماید. افزون بر این، برخی از حقوقدانان نیز بر این باورند که محل وقوع فعل زیانبار، شامل محل حادثه منشأ زیان نیز می‌شود.^۳

نکته مهمی که در این زمینه در کنوانسیون بروکسل یک قابل طرح بود، اینکه اگر خسارات وارد شده به پدید آورنده در کشورهای مختلف واقع شده بود، خواهان باید در دادگاه هر کشور بابت همان میزان خسارت وارده طرح دعوی می‌کرد و دادگاه آن کشور نیز تنها تا میزان خسارت وارد در آن کشور صالح به رسیدگی بود و نه همه خسارات. بی‌تردید این معیار در محیط سایبری مشکل‌آفرین است و برخلاف حمایت از حقوق مؤلفان تلقی می‌شود؛ زیرا با نقض حق فکری در اینترنت، موجبات دسترسی میلیون‌ها نفر در سطح جهان به اثر فراهم شده است و ممکن است بخشی از خسارت در هر یک از کشورها به وقوع بپیوندد؛ لذا طبیعتاً نمی‌توان پدید آورنده را ملزم به طرح دعوی در تمام کشورهای جهان نمود.

بنابراین برای رفع این مشکل، در رویه قضایی آمریکا راهکاری پیشنهاد شد. در رأی یکی از محاکم آمریکایی^۴، استدلال شد که برای تشخیص محل وقوع خسارت و به تبع آن تعیین دادگاه محل وقوع خسارت، باید دید عامل زیانبار آیا محل خاصی را هدف قرار داده است یا خیر. به تعبیر دیگر، آیا وب سایت خواننده، با حوزه قضایی دادگاه، ارتباط کافی و مؤثر را دارد یا خیر؛ در اینصورت دادگاه صالح به رسیدگی است.^۵ در پرونده اخیر الذکر دادگاه مقرر داشت که هرچند عمل نقض کننده حقوق فکری در کالیفرنیا صورت گرفته و صفحه الکترونیکی در این ایالت نمایش داده شده، اما چون صفحه به ایالت تنسی ارسال شده و در آنجا در دسترس عموم قرار گرفته است، لذا دادگاه تنسی صالح به رسیدگی به این دعوی الکترونیکی است.^۶ اما این راهکار با چند انتقاد روبرو شد؛ از جمله آنکه تشخیص دادن هدف ناقض حق در بسیاری از موارد دشوار

1. European Court of Justice

2. Alliance V. Shevil (1995), ECR I--415

۳. زرکلام، ستار، حقوق مالکیت ادبی و هنری، انتشارات سمت، تهران، چاپ چهارم، زمستان ۱۳۹۳ ص ۴۴۶

4. United States V. Thomas, 1996, Fed, App.0032 p, 6th Circuit

5. Rice, Denis, "Jurisdiction over E-commerce Disputes: Different Perspectives under American and European Law in 2002," International Federation of Computer Law Associations, Berlin, 2002, p.223.

6. Ray, C, "The Internet and Jurisdiction: The International Experience", in: Computer Law Association Bulletin, No. 2, 1999, p.14

و غیر ممکن است. وانگهی، گاه هدف واقعی ناقض حق با آنچه رخ داده در تعارض است. برای نمونه، ناقض حق با هدف انتشار و تکثیر یک اثر ادبی و هنری قصد دارد آن را به یک ایالت بفرستد، اما آن را به ایالت دیگری ارسال می‌کند؛ معیار ارائه شده توسط دادگاه فوق مشخص نمی‌کند که در این فرض باید قصد واقعی ناقض را در نظر گرفت یا آنچه در ظاهر اتفاق افتاده است.^۱

۱- رابطه حقوق و عرفان در حوزه فرهنگ اسلامی

در فرهنگ اسلامی راه عرفان از راه حقوق می‌گذرد. ارتباط بین حقوق و عرفان، به تنهایی، عجیب می‌نماید، چه برسد به اینکه حقوق را پل عرفان بدانیم و معتقد باشیم بدون عبور از گذرگاه حقوق، سیر و سلوک عرفانی میسر نیست. این عنوان پارادوکسیکال و متناقض نما که اولی جنبه دنیوی و این سویی و دومی جنبه اخروی و آن سویی دارد به نظر قابل جمع نیستند، چه برسد به اینکه یکی گذرگاه دیگری باشد. از این رو، تلاش ما بر این است که دلایل خود را به گونه ای منقول و معقول به شرح ذیل بیان نماییم. ما از یک خدا آمده ایم و به سوی همان خدا نیز بر می‌گردیم. پس چگونه می‌توان فرامین و دستورات حقوقی او را از رهنمودهای عرفانیش متمایز نمود؟! خداوندی که به حضرت ابراهیم (ع) فرمان مبارزه با نمرود، بت پرستی و مظاهر بت پرستی و دعوت به توحید را می‌دهد همان خدا ابراهیم را به سختی آزمایش می‌کند. آیا مبارزه با بت پرستی و تلاش برای اجرای دستورات الهی جزو امور عرفانی اند؟ خیر و بلی، از نظر مفهومی بین آنها تفاوت است، ولی مصداق هر دو حضرت ابراهیم (ع) است؛ زیرا همان خدایی که از ابراهیم انجام حقوق سیاسی را می‌خواهد همان خدا از او، ذبح اسماعیل را می‌خواهد. در عرفان، عارف باید مطیع تام الهی باشد و همه هستی اش تحت اراده الهی است. اینان به مقام ولایت رسیده اند و در این صورت ولی خدا که به ولایت تامه متحقق است، خواست و طلب و اراده و اختیاری از خود ندارد. آنچه در وی از خواست و طلب و اراده و اختیار مشهود است عین صفات و اسماء خداوند است که در او ظهور نموده است، عین شعاع و نور خورشید است که در آب صاف و یا در آئینه منعکس شده است. اگر ولی خدا را قطعه قطعه کنی و بندبندش را جدا کنی و پوستش را زنده از بدنش بیرون کنی کار خلاف رضای خدا انجام نمی‌دهد. از سوی دیگر، خداوند در قرآن به پیامبر(ص) می‌فرماید: فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشرکین، (حجر، ۴۴) و در جای دیگر خطاب به پیامبر (ص) می‌فرماید: «فاستقم كما أمرت...» (هود، ۱۱۲). نیز می‌فرماید: «یا ایها الانسان ایک کادح الی ریک کدحا فملاقیه، (انشقاق، ۶) که مطلب اخیر اشاره

۱. صادقی، محسن، مطالعه تطبیقی تعیین مرجع صالح رسیدگی به دعاوی حقوقی نقض اسرار تجاری در فضای دیجیتال، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۵۵، تابستان ۱۳۸۹، ص. ۶۲.

است به مدارجی که یک انسان در سلسله مراتب وجود در قوس صعود طی می کند و با، به تعبیر دیگر، مجاهدت و کوشش برای سیر و سلوک معنوی. زیرا این گذر و مجاهده به هر صورت، اختیاری با تهری، در مسیر لقا بایستنی است، و تا انسان زنجیرهای تعلقات مادی را پاره نکرده و از محدودیتها و نبود جهان طبیعت آزاد نشود به سر منزل لقاء مقصود که در ماوراء عالم دنیا است، نخواهد رسید. اگر ما واقعا و از دل و جان تسلیم امر خدا باشیم (... ویسلموا تسلیما) (نساء، ۹۵) آیا بخشی از دستورات الهی را اجرا می کنیم و بخشی دیگر را خیر؟! آیا دستورات خداوند را در باب حقوق عمومی و حقوق خصوصی بپذیریم اما دستورات عرفانی و سیر و سلوک را خیر؟! آیا این دو از هم جدایی پذیرند؟! مطمئنا اگر کسی نظر کند به زندگانی پیامبران الهی همانند حضرت نوح (ع) و حضرت موسی (ع) و حضرت ابراهیم (ع) در خواهد یافت که آنان از لحاظ روش و منش در عین توجه به امر مبارزه با طاغوت و تشکیل حکومت به عبادت و اطاعت و سیر و سلوک معنوی نیز می پرداختند و نزد آنها حقوق و عرفان در روی یک سکه اند. تشکیل حکومت توسط رسول خدا (ص) در مدینه، رسیدگی به امور قضایی، مسئله جهاد و شهادت، مبارزه با کفر و طاغوت، امر به معروف و نهی از منکر، نظام کیفری و اجرای حدود الهی، توجه به حقوق اقتصادی و... در عین حال توصیه های اخلاقی و عرفانی پیامبر خدا، عبادتها و نیایشهای نیمه شب او، معراج پیامبر و ریاضتها و خودسازیهای او، همه و همه حکایت از آن دارد که بین حقوق و عرفان رابطه ای عمیق، دقیق، دامنه دار و انسان ساز وجود دارد، که مصداق اتم آن أسوة حسنه، یعنی رسول خداست. به بیان بهتر، توجه پیامبر (ص) به حقوق اساسی و اداری اسلام، حقوق بین الملل و حقوق جزایی و قضایی اسلام موجب کمرنگ شدن و سلب توجه ایشان به عرفان و شهود معنوی نمیشد و این چیزی است که جامعه حقوقدانان باید بدان بذل عنایت ویژه کنند تا به موفقیت‌های عظیمی در زندگی خود نایل گردند (ابراهیمی، ۱۳۹۶).

۱- دکتترین حقوقی در خصوص معیار تعیین محل وقوع نقض حق فکری

قاعده صلاحیت دادگاه محل وقوع نقض برای تعیین دادگاه صالح در دعاوی نقض حقوق مالکیت فکری از جهات مختلف دارای ایراد است. نخست، اینکه در دعاوی نقض حقوق مالکیت فکری، به دلیل حاکمیت اصل سرزمینی بودن بر این حقوق، تفکیک میان محل وقوع نقض و محل وقوع فعل زیانبار محل تردید است. دوم، اینکه با پیدایش وسایل ارتباط جمعی و اینترنت که ویژگی بارز آن کمرنگ شدن مفهوم محل و مکان است، پیچیدگی‌های این مسئله بیشتر شده است. به همین دلیل برای تبیین معیاری متفاوت از معیار سنتی، تلاش‌هایی در میان حقوقدانان انجام شده و نظریاتی ارائه گردیده است. این نظریات در پی این هستند که قاعده سنتی صلاحیت دادگاه محل وقوع نقض را تفسیر و آن را بر انواع نقض‌های سنتی، رسانه‌ای و سایبری منطبق سازند. برای تعیین دادگاه صالح در اعمال معیار محل وقوع نقض، باید این کشور محل

یابی^۱ شود؛ یعنی یافتن عامل ارتباط در کشوری مشخص، شرط تعیین دادگاه صالح است.

۱-۱- دکترین انتشار^۲

نظریه انتشار برای اولین بار در رابطه با نقض‌هایی مطرح شد که از طریق فناوری پخش ماهواره‌ای اتفاق می‌افتد. در پخش ماهواره‌ای، زمانی که سیگنال از یک کشور منتشر می‌شود، ممکن است همزمان در چندین کشور دریافت شود؛ بدون آنکه لزوماً این کشورها هدف و مخاطب انتشار سیگنال بوده باشند. به دلیل اینکه ممکن است کشورهای متعددی به عنوان کشور محل نقض شناخته شوند، قاعده صلاحیت دادگاه کشور محل وقوع نقض حق ناکارآمد جلوه می‌نمود، لذا یکی از راه‌حل‌های ارائه شده این است که کشور محل انتشار سیگنال صلاحیت رسیدگی به اختلاف را داشته باشد.^۳ شایان ذکر است که این راه حل صرفاً در دستور العمل ماهواره و کابل اتحادیه اروپا^۴ پذیرفته شده است. نظریه انتشار به جز حقوق اتحادیه اروپا در قوانین ملی دیگر کشورها مورد استقبال قرار نگرفته است. به نظر می‌رسد دلیل اصلی آن احتمال سوء استفاده ناقضان از قواعد صلاحیت باشد. با استفاده از نظریه مذکور، ناقض حق می‌تواند سیگنال‌ها را از کشوری منتشر کند که قوانین آن حمایت ضعیف‌تری از حقوق مالکیت فکری می‌نماید. در نتیجه، نقض کننده حق از این رهگذر به طور غیر مستقیم مانع صلاحیت دادگاه‌هایی می‌شود که حمایت استاندارد و نیرومندی از صاحب حق فکری دارند.

مطابق دکترین انتشار، دادگاه کشور محل انتشار، صلاحیت رسیدگی به تمام نقض‌هایی را دارد که تحت عنوان پخش در کشور محل ارسال و کشور محل دریافت اتفاق می‌افتد. استدلالی که در توجیه صلاحیت دادگاه‌های کشور محل انتشار مطرح می‌شود این است که صلاحیت عام دادگاه کشور محل انتشار می‌تواند مانع مخابره‌ی ماهواره‌ای سیگنال‌ها در هر دو کشور محل ارسال و محل دریافت سیگنال شود. مزیت اصلی این دکترین در خصوص نقض‌های واقع در فضای سایبر است؛ زیرا این نظریه برخلاف سایر نظریات، یک دادگاه واحد را برای رسیدگی به دعاوی نقض پیشنهاد می‌نماید. طبق نظریه انتشار در دعاوی نقض اینترنتی، دادگاه کشور محل بارگذاری^۵ داده‌ها یعنی کشور محل قرار گیری سرور، صالح به رسیدگی است.

1. Localization

2. Emission Theory

۳. این نظر برای اولین بار توسط گروهی از کارشناسان سازمان تجارت جهانی و سازمان یونسکو در سطح جهانی مطرح شد:

WIPO/UNESCO Group of Experts of the Copyright Aspects of Direct Broadcasting by Satellite in 1985

4. European union Satellite and Cable Directive

5. Upload

قبول صلاحیت دادگاه واحد در دعوای نقض حق فکری در سطح اتحادیه اروپا امتیازات ویژه‌ای دارد. نخست آنکه این امر به نفع پدید آورنده یا دارنده حق محسوب می‌شود؛ زیرا او می‌تواند دعوای نقض اینترنتی را به جای طرح در دادگاه تمام اعضای اتحادیه، در یک دادگاه اقامه نماید.^۱ دوم، اینکه به کاربران این امکان را می‌دهد که دادگاهی را که به دعوای احتمالی نقض رسیدگی خواهد کرد، پیش بینی نمایند. صلاحیت دادگاه واحد، امنیت قضایی را به دنبال دارد که به توسعه تجارت الکترونیک که یکی از مهمترین اهداف اتحادیه اروپاست کمک می‌کند. هرچند صلاحیت دادگاه واحد (مطابق نظریه انتشار) به دلیل تفاوت‌های اجتماعی و فرهنگی، ابزار قانونی مناسبی برای توسعه ی تلویزیون اروپا نبود؛ ولی در مورد اینترنت مفید خواهد بود.^۲

البته به صلاحیت دادگاه واحد در این قبیل دعوای انتقاد نیز شده است. اولین انتقاد این است که این نظریه باعث می‌شود کاربران تجاری با سوء استفاده از این قواعد، تجارت خود را به کشورهای منتقل کنند که حمایت کمتری از حقوق فکری می‌نمایند. انتقاد دوم، اینکه تعیین محل انتشار در دعوای اینترنتی دشوار است.^۳

۱-۲- دکتربین بوش

نظریه دیگری که به نظریه بوش معروف است، اولین بار توسط آرپاد بوش،^۴ دبیرکل سازمان جهانی مالکیت فکری مطرح شد. این نظریه نیز مانند نظریه انتشار به آن دسته از نقض-های بین المللی حق فکری می‌پردازد که از طریق پخش برنامه‌های ماهواره‌ای اتفاق می‌افتد. بر اساس این نظریه، ارتباط جمعی از طریق کابل یا ماهواره در تمام کشورهای اتفاق می‌افتد که رد پای پخش در آن وجود دارد.^۵ بنابراین از نظر دکتربین بوش، نقض در کشورهای اتفاق می‌افتد که طبق قانون ملی آن، حداقل یکی از عناصر ارتباط جمعی غیرمجاز در آنجا محقق شده باشد؛ یعنی ارسال (عمدی و غیر عمدی) و یا دریافت سیگنال. نظریه‌های دیگری نیز از دکتربین بوش

1. Ohly, Ansgar, Choice of Law in the Digital Environment: Problems and Possible Solutions in Intellectual Property and Private International Law: Heading for the Future, Edited by Josef Drexl and Annette Kur, Hart Publishing, 2004, p.253

2. Report From the European Commission on the Application of Council Directive 93/83/EEC on the coordination of Certain Rules Concerning Copyright and Rights Related to Copyright Applicable to Satellite Broadcasting and Cable Retransmission, COM (02) 430 final, 26 July 2002

3. Dreier, Thomas, The Cable and Satellite Analogy, in The Future of Copyright in A Digital Environment, edited by P. Bernt Hugenholtz , First Edition Kluwer Law International, 1996, pp 63-64

4. Arpad Bogsch

5. Report of WIPO/UNESCO Group of Experts of the Copyright Aspects of Direct Broadcasting by Satellite, 1985, p.181

مشتق شده‌اند. به طور مثال، طبق نظریه کشور مقصد^۱، ارتباط جمعی و مخبره سیگنال تنها در کشوری اتفاق می‌افتد که سیگنال‌ها به طور عمدی به آنجا ارسال شده باشند. بر عکس، طبق نظریه ارتباط^۲ دادگاه کشور محل ارسال سیگنال صلاحیت رسیدگی به دعوای نقض را دارد و دادگاه محل دریافت سیگنال صرفاً در صورتی می‌تواند به دعوی رسیدگی کند که دادگاه محل ارسال خود را برای رسیدگی به دعوای نقض و یا دست کم تمام نقض‌های صورت گرفته صالح نداند.^۳

هرچند نظریه بوش صراحتاً در هیچ یک از قوانین ملی و اسناد منطقه‌ای و بین‌المللی ذکر نشده است، لکن در دعوای نقض حق بر اثر ماهواره‌ای در رویه قضایی برخی کشورهای عضو اتحادیه اروپا و همچنین در دادگاههای آمریکا مورد استفاده قرار گرفته است. البته در اتحادیه اروپا در مواردی به نظریه بوش استناد شده است که دستورالعمل ماهواره و کابل این اتحادیه قابل اعمال نباشد. اعمال نظریه بوش در دعوای نقض اینترنتی نیز از سوی حقوقدانان پذیرفته شده و رویه قضایی در مواردی به آن استناد کرده است. طبق نظریه بوش، نقض اینترنتی در کشورهایی اتفاق می‌افتد که یا اثر نقض شده در آنها بارگذاری می‌شود و یا در دسترس است.

مطابق دکترین بوش، ارتباط جمعی در هر مرحله از مخبره سیگنال‌ها اتفاق می‌افتد. بنابراین دادگاههای هر دو کشور محل ارسال^۴ و محل دریافت^۵ سیگنال‌ها صلاحیت رسیدگی به نقض‌هایی را دارند که در قلمرو سرزمینی مقر اتفاق افتاده است. بدیهی است در نقض‌های اینترنتی و ماهواره‌ای اعمال این نظریه منجر به صلاحیت فرا سرزمینی نیز خواهد شد.

در ابتدا نظریه بوش به این جهت در دعوای نقض اینترنتی مورد استناد قرار می‌گرفت که تصور می‌شد می‌تواند جایگزین مناسبی برای نظریه انتشار در این دعوای باشد. دلیل ترجیح نظریه بوش این بود که تصور می‌شد با جلوگیری از سوء استفاده از قواعد صلاحیت - که یکی از ایرادات نظریه انتشار است - منافع دارندگان حق را بهتر تأمین می‌کند. افزون بر این، دکترین بوش با اصل سرزمینی حقوق مالکیت فکری و حاکمیت دولت‌ها نیز سازگار است؛ زیرا به دولت‌ها اجازه می‌دهد که ارتباطات آنلاینی که در سرزمین آنها رد و بدل می‌شود را تحت کنترل بگیرند. علی‌رغم این مزایا، به نظریه بوش انتقاداتی نیز وارد شده است. ایراد نخست، رویکرد موزائیکی این نظریه است که منجر به عدم حمایت کارآمد از حقوق فکری می‌شود. طبق این دکترین، برای اینکه دعوای نقض حقوق مؤلف بتواند به نتیجه دلخواه پدید آورنده منتج شود، باید خواهان

1. Intended Country
2. Communication Theory
- 3 WIPO Document CE/MPC/III/2,1990, pp 24-26
4. Country of Emission (Uplink)
5. Country of Reception (Downlink)

دعوی خود را جداگانه در هریک از دادگاه‌های صلاحیتدار مطرح کند. انتقاد دوم، عدم امنیت قضایی است. حاکمیت نظریه بوش به این معناست که کاربران باید نسبت به حقوق دارندگان حق، آگاهی داشته و قوانین بیشتر کشورهای دنیا را برای اجتناب از نقض و صلاحیت دادگاه‌های آن را رعایت کنند. نتیجه‌ای که در عمل غیرممکن و از لحاظ اقتصادی هزینه بردار است. به دلیل اینکه تعداد دادگاه‌های صلاحیتدار در دعوی نقض اینترنتی حق بیشتر از دعوی رسانه‌ای است، مشکل جبران مضاعف خسارت در اینجا شدیدتر است. تبعات منفی این مشکلات نه فقط برای کاربران تجاری (مانند کاربرانی که خدمات اینترنتی ارائه می‌کنند) بلکه برای کاربران نهایی که فعال هستند نیز وجود دارد.^۱

۱-۳- دکتترین اثر

دکتترین اثر بیشتر در دعوی نقض اینترنتی حقوق فکری مورد استفاده قرار می‌گیرد. نظریه‌ی اثر نسبت به سایر نظریات جدیدتر است و در نظام‌های حقوقی مورد توجه قرار گرفته است. سابقه‌ی نظریه اثر را می‌توان در دکتترین هدف^۲ جستجو کرد. دکتترین هدف در دادگاه‌های آمریکا ابتدا در دعوی آفلاین و بعد دعوی آنلاین حقوق مالکیت فکری مورد استناد قرار گرفت. به طور خلاصه باید گفت مطابق دکتترین هدف، دادگاه‌های آمریکا صلاحیت رسیدگی به دعوی نقض حقوق مالکیت فکری را در تمام مواردی دارند که دعوی دارای عنصر خارجی است؛ به شرط آنکه آمریکایی‌ها مخاطب نقض باشند.^۳ به طور دقیق‌تر باید گفت دادگاه‌های آمریکا یک آزمون سه مرحله‌ای را برای اعلام صلاحیت خود برای رسیدگی به دعوی نقض انجام می‌دهند:

۱- خواننده باید حداقل ارتباطات^۴ لازم را با مقر دادگاه داشته باشد. ۲- دعوی مطرح شده علیه خواننده باید ناشی از آن ارتباطات باشد. ۳- اعمال صلاحیت باید متعارف و معقول باشد.

برای اینکه حداقل ارتباطات وجود داشته باشد، باید دید که آیا خواننده به صورت عمدی از ظرفیت‌های تجاری خود در مقر دادگاه بهره برده است یا خیر. در دعوی نقض حق در فضای سایبری، استناد به نظریه هدف تا حد زیادی به تعاملات و روابط متقابل بستگی دارد که در وب سایت موضوع دعوی قابل ردیابی است. در واقع، میزان فعالیت خواننده در تعیین صلاحیت نقش

1. Hornle, Julia, "Jurisdiction and The Internet", in Law and Internet, Edited by Lilian Edwards and Charlotte Waelde, 3rd Revised Ed, Hart Publishing, 2009, pp58,121

2. Targeting Doctrine

3. Denaro, James, Choice of Law Problems Posed by the Internet and by Satellite Broadcasting, 1, NO.3, 2000, p.49 - Ginsburg, Jane C, Global Use Territorial Rights: Private International Law Questions of the Global Information Infrastructure, Journal of Copyright Society of the USA, Vol. 42, 1995, pp 319-320

4. Minimum Contacts

مهمی دارد. اگر خواننده از طریق وب سایت تجارت کند یا از این طریق با مشتریان یا کاربران قرارداد ببندد، حتی می‌توان دادگاه محل اقامت او را نیز برای رسیدگی صالح دانست. اما اگر خواننده صرفاً اطلاعاتی را از طریق وب سایت در اختیار کاربران قرار دهد بدون آنکه تعاملی در میان باشد، تعیین دادگاه صالح دشوار خواهد بود. براساس این دکتین، در مواردی که حتی وب سایت در آمریکا در دسترس بوده است، دادگاههای این کشور اعلام عدم صلاحیت کرده‌اند؛ زیرا صرف دسترسی به وب سایت را کافی ندانسته‌اند.^۱

طبق دکتین اثر، نقض فقط در کشورهایی اتفاق می‌افتد که بازار آن تحت تأثیر فعل زیانبار قرار گرفته باشد. نظریه اثر تعداد دادگاههای صلاحیتدار برای رسیدگی به دعاوی نقض را به حداقل رسانده و امنیت قضایی لازم را برای کاربران به همراه دارد. در واقع، کاربران می‌توانند دادگاه صلاحیتدار برای رسیدگی به دعاوی احتمالی را بر اساس این نظریه پیش بینی کنند. به عنوان مثال، چنانچه وب سایت به زبان آلمانی باشد، احتمالاً کشورهای هدف آن که بر بازار آنها تأثیر می‌گذارد عبارتند از: آلمان، اتریش و سوئیس. بنابراین نقض حق فقط در این کشورها رخ می‌دهد.

به نظر می‌رسد که رویه قضایی در اعمال نظریه اثر در دعاوی نقض مالکیت‌های ادبی و هنری سخت‌گیری کمتری نشان دهد. هرچند دسترسی به وب سایت از یک کشور مشخص برای اعلام صلاحیت دادگاههای آن کشور کافی نیست؛ اما یک ارتباطات حداقلی در دعاوی نقض حقوق مالکیت‌های ادبی و هنری لازم است تا دادگاههای آن کشور برای رسیدگی به دعوی صلاحیت داشته باشند.

دکتین هدف، اثبات قصد نقض کننده در هدف قرار دادن کشوری مشخص را لازم می‌داند؛ در حالی که دکتین اثر، بیشتر بر اثر عمل در کشوری مشخص تأکید دارد تا بر خود عمل. پرسش دیگری که مطرح می‌شود این است که آیا نظریه اثر با اصل سرزمینی حقوق مالکیت فکری مطابق دارد یا خیر. به نظر می‌رسد پاسخ به این پرسش مثبت باشد.^۲

۱-۴- دکتین ریشه- نسخه برداری^۳

دکتین ریشه- نسخه برداری یا نسخه اصلی از سال ۱۹۳۹ در آمریکا مطرح گردید و همچنان در رویه‌ی قضایی این کشور مورد استناد است. طبق این نظریه، در مواردی که نسخه

1. Zippo Manufacturing Co V. Zippo Dot Com, Inc. 952 F.Supp.1119 (W.D.Pa.1997) at [1123], 2003

2. Geller, Paul Edward, "Conflict of Laws in Copyright Cases: Infringement and Ownership Issues", Journal of the Copyright Society of the USA, Vol. 51, 2004, p.337

3. Root-Copy Doctrine

بررداری اولیه از یک اثر ادبی و هنری در آمریکا صورت گرفته باشد، دادگاه‌های این کشور صلاحیت رسیدگی به تمام دعاوی مربوط به نسخه برداری‌های بعدی از این نسخه اولیه را دارند؛ حتی اگر نسخه برداری‌های بعدی و توزیع آن نسخه‌ها در خارج از آمریکا صورت بگیرد. این نظریه اولین بار در پرونده‌ای به نام «عکس‌های مترو گلدوین» مطرح شد. در این پرونده، نگاتیو عکس‌های گلدوین در آمریکا تهیه و برای چاپ و نمایش به خارج از آمریکا فرستاده شد. زمانی که عواید حاصل از استفاده از نگاتیو در خارج از آمریکا برای خرید اموالی در آمریکا مصرف شد، دادگاه آمریکایی خود را برای رسیدگی به اختلاف ناشی از نقض، خود را صالح دانسته و اموال را توقیف کرد.^۱

دادگاه در توجیه صلاحیت خود برای رسیدگی به نقض‌هایی که خارج از آمریکا اتفاق می‌افتد، به این نکته اشاره می‌کند که زیان‌های غیرمستقیم، ناشی از نسخه برداری اولیه‌ای است که در آمریکا صورت گرفته و بعدها در کشورهای دیگر چاپ و توزیع شده است. از نظر دادگاه، اهمیتی ندارد که اعمال انجام گرفته در خارج از آمریکا از نظر حقوق کشورهای مربوطه نقض محسوب می‌شود یا خیر. برخی در توجیه دکتورین مذکور استدلال کرده‌اند که در موارد نقض، زیان وارده به پدید آورنده، برابر با منفعی است که از نقض اثر حاصل شده است، خواه این منافع به صورت وجه نقدی باشد که به آمریکا فرستاده شده است و خواه به صورت افزایش ارزش سهام شرکت‌های خارجی که متعلق به خواننده است.^۲

صلاحیت فرا سرزمینی دادگاه‌های آمریکا نه تنها در کشورهای خارجی بلکه در خود این کشور نیز با انتقادهای فراوانی روبروست. دکتورین مذکور نوعی رویکرد افراطی در صلاحیت بخشی به دادگاه‌های آمریکا داشته و به زیان کاربران در سطح بین‌المللی است؛ امری که با مقتضیات تجارت جهانی منافات دارد.

۱-۵ امانت داری در نسخه برداری با توجه به عرفان اسلامی

یکی از خصایل اخلاقی انسان که دارای ارزش و اهمیت فوق‌العاده‌ای است، امانت و امانت داری است. امانت در فرهنگ لغت، دارای معانی مختلفی است؛ پاس داری، حفاظت، امنیت، امان، مواظبت، مراقبت، رازداری، نگه داری، آسایش و آرامش روح و جان از جمله معانی امانت است و مفاهیمی چون: خیانت، دزدی و چپاول، بی‌وفایی، ایجاد رعب و وحشت، نیرنگ، جاسوسی، نفاق، بهتان، کتمان حقیقت و بی‌مبالاتی در نگه داری

1 Sheldon V. Metro Goldwyn Pictures Corp, 106F. 2d45 (US Supreme Court 1939)
2 Geller, Paul Edward, "International Intellectual Property Conflict of Laws and Internet Remedies", Journal of Intellectual Property Rights, Vol 10, March 2005, p.136

اسرار، متضاد آن می باشد. امانت به عنوان یکی از صفات اخلاقی و ملکوتی، دارای واژه های زیبا و مقدسی است. وجود این واژه ها نشان دهنده قداست و شایستگی خارق العاده ای می باشد که در متن امانت نهفته است. این خصلت معنوی و روحانی، در روح و روان انسان های پاک سیرت وجود دارد و همواره در گفتار، رفتار، کردار و اعمال آنان نمایان است. اگر با دیدی وسیع تر به متن امانت بنگریم، درمی یابیم که حتی افراد لابلالی و بی ایمانی که بویی از انسانیت و حسن خلق نبرده اند و بعضاً ظلم و ستم می کنند، به نوعی شیفته و جذب امانت و امانت داران می شوند. دلیل آن این است که امانت در بردارنده امنیت و امان است. کلمه ای که با شنیدن نام آن، نوعی آرامش خاطر و آسایش خیال را برای انسان به ارمغان می آورد و در پناهش امنیت روح و روان او را تضمین می کند و از هر گونه خوف و ترس در امان می دارد. امانت در نظر اسلام، از ارزش و جایگاه والایی برخوردار است، به طوری که نمونه های فراوانی از سفارش ها و توجهات الهی قرآن و احادیث و روایات ائمه معصومین(ع) به چشم می خورد. خداوند در قرآن نسبت به حفظ امانت و سپردن آن به دست صاحبانشان می فرماید، خداوند به شما فرمان می دهد که امانت ها را به صاحبانش بدهید (مسوق و قادری بیباک، ۱۳۹۷)

۲- معیار جدید تعیین دادگاه صالح با توجه به ویژگی های فضای سایبر

ملاک های ارائه شده در دکترین حقوقی جهت تعیین دادگاه صالح در دعوی نقض حقوق مؤلف، معیار تعیین دادگاه را «مکان محور» در نظر گرفته اند؛ در حالی که فضای سایبر و اینترنت، لامکان است و محل استقرار کاربران با کد شناسایی آنها (IP) مشخص می شود که آن نیز به سادگی قابل تغییر است؛ به نحوی که برای اپراتور وب سایت نیز قابل تشخیص نباشد. بنابراین اغلب معیارهای موجود، به وضوح ناکارآمد و غیر مؤثر می باشند. همانگونه که ذکر شد، در برخی از نظریات، ممکن است چند دادگاه صالح به رسیدگی باشند و همچنین محل ارسال داده پیام اساساً در اینترنت نامشخص است. افزون بر این، برخی افراد با استفاده از فایل های تورنت^۱ این

۱. سامانه ای که از طریق آن اشتراک گذاری انجام می شود «بیت تورنت» نام دارد که نرم افزاری هم برای این کار به همین نام وجود دارد. فایل هایی که در این شیوه برای دانلود از آنها استفاده می شود «تورنت» نام دارند. فایل های تورنت فایل های کوچکی هستند که اطلاعات فایل دیگری را که قرار است شما از پروتکل BitTorrent دانلود کنید، در خود جای داده اند. این پروتکل بر خلاف HTTP و HTTPS نیازمند یک کاربر یا Client تورنت برای دانلود فایل است. فایل تورنت فایلی چند کیلوبایتی است با پسوند «.torrent». که اطلاعات فایلی که به اشتراک گذاشته می شود را به همراه دارد. کارگزار بیت تورنت این اطلاعات را خوانده و کاربر را از طریق یک یا چند سرور به کاربران دیگری که این فایل را به اشتراک گذاشته اند متصل می کند. اطلاعات سرورهایی که کاربران را به یکدیگر متصل می کنند بر روی همین فایل است که البته بعداً در کلاینت قابل تغییر است.

امکان را فراهم می‌کنند که آثار مشمول حمایت قانون از طریق رایانه‌ی شخصی آنها در سراسر جهان به اشتراک گذاشته شود و هر کاربری در هر جای جهان می‌تواند صرفاً با دریافت فایل تورنت و نصب نرم افزار مربوطه، اثر علمی یا هنری را دانلود و دریافت نماید. در این فرض هم به اشتراک گذارنده و هم کاربران، ناقض حق هستند ولی اساساً مشخص نیست که هریک از آنها در کجا اقامتگاه دارند و محل نقض حق نیز گستره‌ای به اندازه‌ی همه جهان دارد. در نرم افزار مذکور، هریک از کاربران پس از دانلود، خود به یک اشتراک گذارنده تبدیل شده و اثر تحت حمایت قانون به صورت تسلسل وار مورد نقض واقع می‌گردد. بنابراین نظریاتی که ذکر شده‌اند عمدتاً تحت تأثیر جهان واقعی و با فرض ثبوتی مطرح می‌شوند. به دیگر سخن، فرض در این موارد این است که محل نقض حق و یا محل ارسال داده پیام مشخص است. این در حالی است که در اغلب موارد چنین نیست. به ویژه اکنون که شبکه‌های اجتماعی در قالب نرم افزار عمل نموده و حتی در آنها از شماره تلفن مجازی استفاده می‌شود. لذا معیار کارآمد در تعیین دادگاه صالح در نقض‌های اینترنتی حق مؤلف، معیاری است که فراتر از محل استقرار کاربران یا محل ارسال و دریافت داده پیام را در نظر بگیرد تا دعوی مختلف در دادگاه‌های واحد رسیدگی شده و حتی المقدور از تعارض آراء صادره پیش گیری شود. معیار مناسب می‌تواند با توجه به نقض و مسئولیت ارائه دهندگان خدمات اینترنتی در نظر گرفته شود.

۲-۱ دادگاه صالح در قوانین اسلامی

«صلاحیت» در لغت به معنای شایستگی و اختیار است و در اصطلاح حقوقی به معنی شایستگی یک مرجع برای رسیدگی به یک موضوع است. به عبارتی، رسیدگی به هر دعوی در صلاحیت و شایستگی مرجعی است که قانون تعیین می‌کند و دادگاهی که بدون صلاحیت و برخلاف قانون به پرونده‌ای رسیدگی کند، علاوه بر آن که مرتکب تخلف شده، تصمیماتش فاقد اعتبار است و رأیی که صادر کرده، در مراجع بالاتر قابل نقض است، اما چگونه می‌توان مرجع صالح را تشخیص داد؟ مردم عادی چگونه می‌توانند تشخیص دهند که برای شکایت خود باید به کدام دادگاه مراجعه کنند. در این راستا، باید توضیحاتی در خصوص دو شکل صلاحیت یعنی صلاحیت ذاتی و صلاحیت محلی ارائه داد.

۲-۱-۱ صلاحیت ذاتی

مفهوم صلاحیت ذاتی مراجع حقوقی، حق و تکلیف این مراجع با توجه به صنف، نوع و درجه‌ی آنها در رسیدگی به دعوی و صدور رأی، به حکم قانون است. صنف به این معنی است که برای تشخیص مراجع صالح باید بدانیم که دعوی مورد نظر ما در صلاحیت مراجع قضایی است یا اداری. دعوی بین افراد حقیقی و حقوقی خصوصی به طور عام در دادگاه‌های قضایی رسیدگی می‌شود، اما اگر یک طرف دعوا، نهادی عمومی یا دولتی باشد که در راستای اعمال

حاکمیتی انجام وظیفه می‌کند، آنگاه پای مرجع اداری به میان می‌آید. منظور از نوع این است که در هر صنف، مراجع قضאותی به دو نوع عمومی و اختصاصی تقسیم می‌شوند. مراجع عمومی، مراجعی هستند که صلاحیت رسیدگی به کلیه امور، جز آنهایی را که صریحاً در صلاحیت مراجع اختصاصی آن صنف قرار گرفته، دارند و مراجع اختصاصی، مراجعی هستند که صلاحیت رسیدگی به هیچ امری را ندارد؛ جز آنهایی که صریحاً در صلاحیت آن قرار گرفته باشد. به‌طور مثال، دادگاه‌های عمومی حقوقی مراجع عمومی محسوب می‌شوند و دادگاه‌های خانواده که طبق قانون فقط در برخی موضوعات صالح هستند، مراجع اختصاصی محسوب می‌گردند. منظور از درجه آن است که در هر نوع از مراجع قضאותی درجاتی وجود دارد. بدین شکل که هر دعوا ابتدا وارد مرحله‌ی نخستین (درجه‌ی پایین) رسیدگی و سپس وارد مرحله‌ی تجدیدنظر (درجه‌ی بالا) می‌شود. به‌طور مثال، دعوای تخلیه‌ی ملک اجاره‌ای، ابتدا در دادگاه عمومی حقوقی رسیدگی خواهد شد و سپس در صورت تجدیدنظر به دادگاه با درجه‌ی بالاتر می‌رود.

۲-۱-۲ صلاحیت محلی

پس از اینکه صلاحیت ذاتی مرجع صالح براساس صنف، نوع و درجه تعیین گردید، باید بررسی شود که از بین تمامی مراجع همان صنف، همان نوع و همان درجه، که در سراسر ایران تشکیل گردیده و متعدد است، کدام‌یک با توجه به قواعد مربوط به صلاحیت محلی، صالح محسوب می‌شود و باید به دعوا رسیدگی کند. حوزه‌ی قضایی هر شهر یا بخش یا روستا به‌موجب قانون مشخص می‌شود و در روزنامه‌ی رسمی منتشر می‌گردد. به‌طور مثال در جرایم و دعوای کیفری، اصولاً صلاحیت محلی با دادگاهی است که جرم در حوزه‌ی آن واقع شده است درحال حاضر دفاتر خدمات قضایی که ثبت‌کننده‌ی دادخواست‌های مردم هستند، در زمینه‌ی ارسال دادخواست به دادگاه صالح اقدام می‌کنند؛ علاوه‌براین، شما می‌توانید برای رسیدگی به پرونده‌ی موردنظر خود از راهنمایی و کلای متخصص استفاده کنید (ابراهیمی، ۱۳۹۶).

۲-۲-۲ مسئولیت ارائه دهنده‌گان خدمات اینترنتی^۱

عبارت «ارائه دهنده خدمات اینترنتی» (ISP)^۲، یک عبارت عام است و دو مصداق را شامل می‌شود: نخست، شرکتی که کاربران را به شبکه جهانی اینترنت متصل می‌نماید، که در

1. Internet Service Providers (ISPs)

۲. در آئین نامه واحدهای ارائه کننده خدمات اطلاع رسانی و اینترنت، برای ارائه دهنده‌گان خدمات اینترنتی، واژه «رسا» به کار رفته است که برگرفته از فرهنگستان زبان و ادب فارسی می‌باشد. اما باید توجه داشت که واژه «رسا» معادل جامع و کاملی برای (ISP) محسوب نمی‌شود؛ زیرا ارائه دهنده‌گان خدمات میزبانی (هاست) نیز نوعی (ISP) می‌باشند در حالی که رساننده خدمات اینترنتی نیستند.

فارسی به آن «رسا» اطلاق می‌شود. دوم، ارائه دهندگان خدمات میزبانی سرور^۱. ارائه دهندگان خدمات میزبانی این امکان را فراهم می‌سازند که کاربران به وسیله‌ی آن، فضای وب سایت را اجاره نمایند و صفحات اینترنتی را طراحی نموده و محتوای مورد نظر خود از قبیل نرم افزار، نوشته، اطلاعات گرافیکی و فایل‌های صوتی و تصویری را در آن بارگذاری نمایند و به صفحات اینترنتی مرتبط و متصل کنند. خدمات میزبانی ممکن است شامل صفحات و برنامه‌های مبادلات آنلاین نیز باشد؛ مانند صفحات مبادله پیام و چت.

در دعاوی مربوط به نقض حقوق مؤلفان، معمولاً هریک یا هر دو این شرکت‌ها تحت عنوان ناقض ثانویه^۲ به همراه ناقض اصلی طرف دعوی قرار می‌گیرند. چرا که خواهان در این موارد ادعا می‌کند که نقض حق صورت گرفته توسط کاربر ناقض، با مشارکت و تسهیل‌گری شرکت ارائه دهنده خدمات اینترنتی صورت گرفته است و شرکت مذکور باید پاسخگو باشد.

مثال بارز در این زمینه در خصوص، وب سایت «پایرت بی»^۳ است که معروف‌ترین پایگاه اینترنتی اشتراک فایل تورنت در اینترنت به شمار می‌رود. وب سایتی که با میلیون‌ها کاربر در جهان بیشترین محبوبیتش را مدیون دانلود رایگان فیلم و سریال است. اما، طی این مدت دسترسی به وبسایت مذکور که در سال ۲۰۰۳ در سوئد پایه گذاری شده بود، در چند کشور از جمله بریتانیا، ایرلند و هلند مسدود شد و سه تن از پایه گذاران آن جریمه و زندانی شدند. دیوان دادگستری اتحادیه اروپا طی حکمی اعلام کرد که این وب سایت، حق کپی رایت را در سطح جهانی نادیده گرفته و آن را نقض کرده است. دیوان در رأی خود تصریح نموده است که «حتی اگر آثار توسط کاربران این وب سایت در دسترس عموم قرار گرفته باشند، مسئولان آن نقشی مهم و غیرقابل انکار در زمینه به اشتراک گذاری این آثار دارند.»^۴ این رأی در حالی صادر شده است که مدیران وب سایت مذکور هیچ‌گاه خود رأساً اقدام به انتشار آثار دارای کپی رایت ننموده‌اند؛ لکن زمینه را برای انتشار این آثار از طریق به اشتراک گذاری فایل‌های تورنت توسط کاربران در آن، مهیا کرده‌اند. پیش از این رأی، دادگاه عالی فرانسه نیز در اواخر سال ۲۰۱۴ طی حکمی به ارائه دهندگان خدمات اینترنتی در فرانسه دستور داده بود وب سایت پایرت بی از دسترس کاربران خارج شود.

-
1. Host Service Provider
 2. Secondary Infringer
 3. Pirate Bay
 4. Court of Justice of the European Union, PRESS RELEASE No 64/17, Luxembourg, 14 June 2017, Judgment in Case C-610/15, Stichting Brein v Ziggo BV, XS4ALL Internet BV

در پرونده دیگری در دانمارک،^۱ یک ارائه دهنده خدمات اینترنتی، وب سایت پایرت بی را در دسترس کاربران قرار داده بود که در نتیجهی آن کاربران توانستند آثار متعددی اعم از فیلم، موزیک و سریال را به صورت غیر قانونی دانلود کرده و به اشتراک بگذارند. در این پرونده علی رغم اینکه دادگاه مشخص نکرد که نقض اصلی حق مؤلف در کجا واقع شده است، شرکت ارائه دهنده خدمات اینترنتی را به عنوان مسئول و ناقض حق تلقی نمود.

لذا مسئولیت مدنی در نقض حق مؤلف در اینترنت هرگز صرفاً متوجه کاربرانی نیست که به صورت مستقیم اقدام به نقض حق می کنند؛ بلکه در تمام کشورها، ارائه دهندگان خدمات اینترنتی به مراتب و میزان مختلفی، مسئول نقض حقوق مالکیت فکری شمرده می شوند.^۲ برخی با مقایسه مسئولیت موتورهای جستجوی اینترنتی با کتابداران کتابخانه‌ها اینطور نتیجه گرفته‌اند که افراد انسانی در هر دو مجموعه تنها در حد یک نگاه اجمالی به صفحات فرصت دارند که تشخیص دهند که کدام صفحه در کدام دسته باید قرار گیرد، لذا ممکن است حتی برای افراد انسانی غیرممکن باشد که در چند ثانیه تشخیص دهند که آیا صفحه‌ی اینترنتی خاص دارای محتوای ناقض حق می‌باشد یا خیر.^۳ این در حالی است که دادگاه فدرال استرالیا در پرونده Moorhouse^۴ در رأی خود، کتابخانه‌ی یک دانشگاه را در خصوص تکثیر غیر مجاز برخی از عکس‌های تحت حمایت قانون مقصر شناخته و مسئول جبران خسارت ناشی از نقض حقوق هنری نمود؛ زیرا دادگاه بر این باور بود که کتابخانه‌ی دانشگاه نظارت کافی برای جلوگیری از این امر نداشته و هشدار کافی برای نقض کپی رایت را اعمال ننموده است و بدین ترتیب به نوعی نقض حق را تجویز نموده است.^۵

ارائه دهندگان خدمات میزبانی که سرورهای آنان توسط کاربران جهت ذخیره محتوای ناقض حق مورد استفاده قرار می‌گیرد، در صورتی که نسبت به این امر آگاه بوده و یا به طور معقولی باید آگاه می‌بوده‌اند، مسئول نقض حقوق پدید آورندگان آثار محسوب خواهند شد.^۶ اگر ثابت شود ارائه دهنده خدمات اینترنتی قادر به کاهش میزان خسارات وارده به پدید آورنده بوده،

1. Sonfon A/S (Formerly DMT2 A/S) V. IFPI Denmark, ECDR10 (District Court of Denmark, 2009)

2. Dixon, Allen N, "Liability of Users and Third Parties for Copyright Infringements on the Internet", Peer-to-peer File Sharing and Secondary Liability in Copyright Law, Edited by Alain Strowel, Edward Elgar Pu, 2009, p.12

۳. رحمانی، هادی، مسئولیت مدنی رسا در حقوق تجارت الکترونیکی، مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ اول، ۱۳۹۴، ص. ۱۰۸.

4. University of New South Wales V. Moorhouse, HCA26; (1975)133

5. Dixon, Allen N, Op.cit, p.17

6. Ibid, p.21

ولی از این کار سر باز زده باشد، آگاهی او در نقض کپی رایت از سوی دادگاه مفروض تلقی و مسئولیتی مشترک در نقض حق خواهد داشت.^۱

این مسئله در خصوص وب سایت‌های اشتراک گذاری فایل در رویه قضایی آمریکا نیز تأکید شده است. وب سایت‌هایی که با استفاده از یک شرکت ارائه دهنده خدمات میزبانی اقدام به اختصاص فضا برای ذخیره و نقل و انتقال فایل - از جمله فایل‌های دارای کپی رایت - می‌نمایند، در برابر نقض حقوق مؤلفان توسط کاربران در قبال پدید آورنده مسئول شناخته شده‌اند.^۲ متعاقباً این استنتاج در رویه قضایی کشورهای دیگر از جمله هلند^۳ و ژاپن^۴ نیز تکرار گردید و این کشورها نیز برای ارائه دهنده خدمات میزبانی و یا وب سایتی که برای اشتراک فایل از سوی کاربران فضا اختصاص می‌داد، مسئولیت مشترک در نقض حق قائل شده‌اند.

در مواردی که ارائه دهنده خدمات اینترنتی واقعاً بداند که محتوایی در اینترنت یا سرور فراهم شده وجود دارد که به حقوق اشخاص تعرض می‌کند، باید مسئول شناخته شود. افزون بر این، در حالت اطلاع ضمنی، وقتی شرکت مذکور، قرائتی در اختیار دارد که از نظر عرف نشان می‌دهد که محتوا مغایر با حقوق دیگران است، باید مسئول شناخته شود. دستورالعمل تجارت الکترونیکی اروپا نیز این رویکرد را در پیش گرفته است. در حقوق ایران نیز در بند ۵-۳-۲ آیین نامه واحدهای ارائه کننده خدمات اطلاع رسانی و اینترنت، مقرر شده است که «مسئولیت رعایت قوانین مالکیت معنوی و حق التألیف و تصنیف بر عهده ارائه کننده اطلاعات در شبکه است.»^۵

۲-۳- تعیین دادگاه واحد با توجه به مسئولیت ارائه دهندگان خدمات اینترنتی

دیوان دادگستری اروپا در یکی از آرای خود به درستی استدلال کرد که محدود شدن صلاحیت دادگاه محل وقوع خسارت در محیط فیزیکی، قابل اعمال در محیط اینترنتی نیست؛ چرا که محیط اینترنتی، محیطی جهانی و فاقد مرز است و در حکم یک سرزمین به شمار می‌رود. لذا باید از سرزمینی کردن دعوی خودداری کرد؛ چون سرزمینی کردن، با اوصاف محیط فیزیکی سازگار و منطبق است؛ از این رو، اگر پدید آورنده در محیط سایبر دچار خسارت گردد، دادگاه

1. Kostyu, Jennifer L, " Copyright Infringement on Internet: Determining the Liability of Internet Service Providers", Catholic University Law Review, Volume.48, Summer 1999, p.1267.

2 . A&M Records, Inc. V. Napster, Inc, United States Court of Appeals for the Ninth Circuit, February 12 2001, 239 F.3d 1004

3. Kazaa V. Buma/Sterma, Amsterdam Court of Justice, 29 November 2001, No.KG 01/2264 OdC

4. Nippon Columbia Co.,Ltd et al V. Yugen Kaisha Nippon MMO, Tokyo District Court, 29th Civil Division, 29 January 2003, Case No.4249

۵ . السان، مصطفی، حقوق تجارت الکترونیکی، انتشارات سمت، چاپ چهارم، پاییز ۱۳۹۶، صص. ۱۲۲ و ۱۲۵

یکی از کشورهایی که خسارت در آن وارد شده است، می‌تواند به کلیه خسارات حتی در کشورهای دیگر رسیدگی نماید و این از ویژگی‌های خاص این محیط است.^۱ این تفسیر در آرای بسیاری از دادگاههای کشورهای اروپایی راه یافت و دادگاههای ملی این کشورها در برخی آرای خود در زمینه نقض حقوق مالکیت فکری در فضای اینترنتی، صلاحیت دادگاه را توسعه دادند.^۲ بنابراین فضای سایبر و اینترنت خود به عنوان یک سرزمین یکپارچه محسوب می‌شود و جستجوی «محل» مورد نظر در آن تأثیر چندانی ندارد. به لحاظ ماهیت خاص اینترنت، هر شخصی از هر جای جهان می‌تواند با کمترین امکانات وارد اینترنت شده و بر محتوای آن بیفزاید یا محتوایی را - از جمله محتوای تحت حمایت قانون - از اینترنت بردارد. ارائه اطلاعات و دسترسی به آن، حق همگانی است، اما باید از ارائه محتوای غیرقانونی، زيانبار، مبتذل یا ناقص حقوق فکری در اینترنت جلوگیری شود و دلیل سختگیری به ارائه دهندگان خدمات اینترنتی نیز همین است.^۳

یکی از راهکارهای مؤثر در این زمینه، از سوی رویه قضایی انگلستان اتخاذ شده است. بدین ترتیب که اگر خواهان یعنی پدید آورنده یا صاحب حق دعوی را هم علیه نقض کننده اصلی اقامه کند و هم علیه شرکت ارائه دهنده خدمات اینترنتی (ISP) یعنی شخصی که ناقض حق را در انتشار اثر یا ورود خسارت به خواهان یاری نموده است، اگر محل ورود خسارت دقیقاً مشخص نباشد، می‌توان در دادگاه اقامتگاه یا تجارتخانه ارائه دهنده خدمات اینترنتی طرح دعوی نمود.^۴ این معیار می‌تواند به عنوان یک معیار دقیق و عینی در جهان اینترنت ملاک عمل باشد.

لذا همانگونه که ملاحظه می‌شود فعال اصلی و محوری در اینترنت که یک جهان بدون مرز محسوب می‌شود، شرکت‌های حرفه‌ای و متخصص این حوزه هستند که همان شرکت‌های ارائه دهنده خدمات اینترنتی و خدمات میزبانی می‌باشند. این شرکت‌ها به دلیل اینکه فعالیت کاربران با استفاده از امکانات آنها صورت گرفته و به وسیله تکنولوژی جدید به سادگی قادر به کنترل محتوای مبادله شده در اینترنت خواهند بود. زیرا در حال حاضر تکنولوژی به حدی از پیشرفت رسیده است که ربات‌های موتورهای جستجو می‌توانند به راحتی محتوای لینک‌های

1. WIPO, The Role of Private International law and Alternative Dispute Resolution, AA, 2009, p.7

2. For instance See Judgments: SG2 v. Brokat Informations systeme GmbH, Nanterre Court of Appeals (1996), See also VEJF and LICRA v. Yahoo! Inc. and Yahoo France, Ordonnance of November 20, 2000, Tribunal de Grande Instance de Paris

۳. السان، مصطفی، پیشین، ص. ۱۲۲

4. Chissick, Micheal and Alistair Kelman, Electronic Commerce; Law and Practice, London: Sweet&Maxwel, 2002, p.119

ارائه شده را بررسی نمایند و مطالب مغایر قانون و نقض کننده‌ی حقوق اشخاص ثالث را شناسایی نمایند که البته ممکن است تا حدودی موجب کاهش سرعت و تحمیل هزینه برنامه ریزی و ساخت ربات برای رساها گردد.^۱

برخی پیشنهاد داده‌اند که ارائه دهندگان خدمات میزبانی از حالت انفعال فعلی خارج شده و این اجازه به آنها داده شود تا ضمن حفظ حریم خصوصی کاربران، بر محتوای بارگذاری شده بر سرورها نظارت و مدیریت نمایند تا محتوای ناقض حق فکری شناسایی و حذف گردد. به صورت کلی باید به شرکت‌های ISP اجازه داده شود تا با مدیریت خود از نقض کپی رایت پیشگیری نمایند.^۲ در مواردی که نقض مکرر حقوق مؤلف رخ می‌دهد، برخی از دادگاهها در اتحادیه اروپا و چین به این نتیجه رسیده‌اند که تعهدات نظارتی خاصی را بر ارائه دهنده خدمات اینترنتی یا میزبانی تحمیل نمایند. در چین، شرکتهای ارائه دهنده‌ی خدمات میزبانی در موارد نقض مکرر و مداوم حقوق مالکیت فکری، مکلف به اعمال درجه بالایی از مراقبت در جهت حفاظت از حقوق فکری شده‌اند.^۳ افزون بر این، ارائه دهندگان خدمات فوق، بنا به درخواست مقامات ذیصلاح قانونی، مکلف به افشای هویت ناقض حق می‌باشند و این امر به خوبی نشان دهنده‌ی میزان اشراف این شرکتها بر فعالیت‌های انجام شده در محیط اینترنت می‌باشد. به نحوی که با تغییر شناسه کاربری (IP) از سوی کاربران، باز هم فعالیت‌های آنها توسط ارائه دهنده خدمات اینترنتی قابل ردیابی است.

در رویه قضایی چین و اتحادیه اروپا، ارائه دهندگان خدمات اینترنتی مکلف به نظارت بر محتوای اینترنت در جهت پیشگیری از بارگذاری محتوای ناقض حقوق فکری شده‌اند که باید بدین منظور با استفاده از فناوری و ابزارهای متعارف و معقول، در جهت انجام این تعهد گام بردارند. در رویه‌ی قضایی آمریکا، چنین تکلیفی به صراحت ذکر نشده است؛ اما دادگاه استفاده از ابزارها و فناوری برای جلوگیری از نقض حق را به منزله ایفای تعهدات ارائه دهنده خدمات تلقی و آن را به عنوان دلیلی بر اثبات حسن نیت آن در نظر می‌گیرد. در چین، ارائه دهندگان خدمات میزبانی، باید در سه فرض بر محتوای آنچه بارگذاری می‌شود نظارت داشته باشند: نخست، محتوایی که بر شبکه «فیلم و سریال‌های تلویزیونی» بارگذاری می‌شوند، دوم، آثار معروف و موزیک‌های طرفدار و سوم، محتوایی که بیش از میزان معینی بازدید داشته باشد.^۴

۱ رحمانی، هادی، پیشین، ص ۱۱۰

2 Wang, Jie, " Regulating Hosting ISPs' Responsibilities for Copyright Infringement", Dissertation to Obtain the Degree of Doctor, Maastricht University, 2016, P 253

3 Ibid, p.254

4 Ibid, p.255

بنابراین با توجه به مسئولیتی که بابت فعالیت‌های کاربران بر عهده شرکت‌های ISP قرار گرفته است، به نظر می‌رسد نظر به اینکه این شرکت‌ها دارای اقامتگاه و محل ثبت قانونی هستند و فعالیت و مسئولیت آنها مشخص می‌باشد، با توجه به از بین رفتن مفهوم مرز و مکان در سطح جهانی در اینترنت، همانطور که در حقوق انگلستان نیز اشاره شده است، بهترین معیار در جهت تعیین قانون حاکم بر نقض حقوق مؤلفان در این فضا، اقامتگاه قانونی شرکت‌های فوق می‌باشد. این معیار از طرح دعوی متعدد در دادگاه کشورهای مختلف جلوگیری کرده و با توجه به کاهش قوانین قابل اعمال بر دعوی، از صدور آرای متناقض نیز پیشگیری خواهد شد. با این معیار، شناسایی و اجرای آرای دادگاهها نیز با سهولت بیشتری قابل انجام خواهد بود. لذا در صورت نقض حقوق مؤلف در فضای سایبر، پدید آورنده در دادگاه محل اقامت شرکت ارائه دهنده خدمات میزبانی یا خدمات اینترنتی -حسب مورد- طرح دعوی می‌نماید. در این فرض، مسئولیت شرکت‌های اخیر الذکر نیز در دادگاهی که مطابق قاعده‌ی عام صلاحیت دارد، بررسی خواهد شد و این از مزایای معیار مورد نظر به شمار می‌رود. این نکته نیز شایان ذکر است که با توجه به نقض گسترده و پراکنده‌ی حقوق علمی و هنری در فضای اینترنت، اساساً شناسایی و تعیین تک تک کاربران ناقض در کشورهای مختلف غیرممکن و نامقدور است؛ لذا توجه مسئولیت به سوی شرکت‌های حرفه‌ای و متخصص ارائه دهنده خدمات اینترنتی و میزبانی، از این جهت نیز برای احقاق حقوق پدید آورنده سودمند خواهد بود.

نتیجه گیری

تعیین مرجع صالح برای رسیدگی به دعاوی نقض حقوق اخلاقی مؤلف بنا بر معیار کنوانسیون‌های بین‌المللی، با توجه به محل وقوع نقض حق تعیین می‌شود. اما با توجه به اینکه در فضای اینترنتی و سایبری، تعیین محل وقوع نقض دشوار است، باید به دنبال معیارهای جدیدی برای آن بود. جهت تعیین دادگاه صالح و یافتن محل نقض حق، معیارهای مختلفی توسط دکترین حقوقی بیان شده است. در دکترین‌های مذکور تلاش شده است تا به تبعیت از تکنولوژی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای که به نوعی مشابه اینترنت عمل می‌نمایند، محل نقض حقوق فکری با توجه به معیار ارسال و دریافت سیگنال یا ارسال و دریافت داده پیام به عنوان معیار تشخیص محل وقوع نقض حقوق فکری در نظر گرفته شوند. لکن نظریات حقوقی مذکور در فضای اینترنتی واجد ایراداتی از قبیل ایجاد صلاحیت برای چند دادگاه و عدم امنیت قضایی خواهند شد. لذا باید از معیار دیگری بهره جست که معیار جدید قابل پیشنهاد، صلاحیت دادگاه محل تجارتخانه یا محل ثبت ارائه دهنده خدمات اینترنتی می‌باشد که این معیار با توجه به تفسیر دیوان دادگستری اروپا و نیز نظریات موجود در حقوق انگلستان موجه و مقرون به صلاح است. لذا با توجه به مسئولیت‌های ارائه دهندگان خدمات اینترنتی، حرفه‌ای بودن و احاطه آنها بر اطلاعات و داده‌های موجود، تعیین دادگاه واحد بر مبنای مسئولیت آنها بهترین راهکار موجود ارزیابی می‌شود.

فهرست منابع

- ۱- ابراهیمی، مختار. (۱۳۹۶). رستگاری از طریق معرفت به نفس در فلسفه بابا افضل کاشانی. عرفان اسلامی، ۱۳(۵۲)، ۲۴-۴۴.
- ۲- السان، مصطفی، حقوق تجارت الکترونیکی، انتشارات سمت، تهران، چاپ چهارم، پاییز ۱۳۹۶
- ۳- الماسی، نجادعلی، حقوق بین الملل خصوصی، بنیاد حقوقی میزان، تهران، چاپ پنجم، زمستان ۱۳۸۶
- ۴- دیناری، فرهاد، موحدی، محمدرضا. (۱۳۹۸). دگرگونی جایگاه و ارزش خرد از آثار حکما تا آثار عرفا. عرفان اسلامی، ۱۵(۵۹)، ۱۳-۴۲.
- ۵- رحمانی، هادی، مسئولیت مدنی رسا در حقوق تجارت الکترونیکی، مجمع علمی و فرهنگی مجد، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴
- ۶- زرکلام، ستار، حقوق مالکیت ادبی و هنری، انتشارات سمت، تهران، چاپ چهارم، زمستان ۱۳۹۳
- ۷- صادقی، محسن، مطالعه تطبیقی تعیین مرجع صالح رسیدگی به دعاوی حقوقی نقض اسرار تجاری در فضای دیجیتال، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۵۵، تابستان ۱۳۸۹
- ۸- مسبوق، سیدمهدی، قادری بیباک، مهری. (۱۳۹۷). انسان کامل و نمود آن در مباحث نبوی ابن جابر اندلسی. عرفان اسلامی، ۱۴(۵۶)، ۳۴-۵۲.
- ۹- مولایی، یوسف، وابستگی حقوق بین الملل عمومی و حقوق بین الملل خصوصی در مساله صلاحیت، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۳۵، پاییز ۱۳۷۵.
- 10- Burmeister, Kai, Jurisdiction, Choice of Law, Copyright and the Internet: Protection Against Framing in an International Setting, Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal, Volume 9, 1999
- 11- Casper, Matthias, Josef Drexle, Anatol Dutta, Martin Franzen, Helmut Gruthe, Stefan Grundmann, Munich Commentary on The Civil Code, Vol 1 11:Code, Edition: 6, Munchen: CH Beck, 2014
- 12- Chissick, Micheal and Alistair Kelman, Electronic Commerce; Law and Practice, London: Sweet&Maxwel, 2002
- 13- Denaro, James, Choice of Law Problems Posed by the Internet and by Satellite Broadcasting, 1, NO.3, 2000
- 14- Dixon, Allen N, "Liability of Users and Third Parties for Copyright Infringements on the Internet", Peer-to-peer File Sharing and Secondary Liability in Copyright Law, Edited by Alain Strowel, Edward Elgar Pu, 2009
- 15- Dreier, Thomas, The Cable and Satellite Analogy, in The Future of Copyright in A Digital Environment, edited by P. Bernt Hugenholtz , First Edition Kluwer Law International, 1996
- 16- Geller, Paul Edward, "Conflict of Laws in Copyright Cases: Infringement and Ownership Issues", Journal of the Copyright Society of the USA, Vol. 51, 2004
- 17- Geller, Paul Edward, "International Intellectual Property Conflict of Laws and Internet Remedies", Journal of Intellectual Property Rights, Vol

- 10, March 2005
- 18- Ginsburg, Jane C, Global Use Territorial Rights: Private International Law Questions of the Global Information Infrastructure, Journal of Copyright Society of the USA, Vol. 42, 1995
- 19- Hornle, Julia, "Jurisdiction and The Internet", in Law and Internet, Edited by Lilian Edwards and Charlotte Waelde, 3rd Revised Ed, Hart Publishing, 2009
- 20- Kostyu, Jennifer L, " Copyright Infringement on Internet: Determining the Liability of Internet Service Providers", Catholic University Law Review, Volume.48,Summer 1999
- 21- Ohly, Ansgar, Choice of Law in the Digital Environment: Problems and Possible Solutions in Intellectual Property and Private International Law: Heading for the Future, Edited by Josef Drexl and Annette Kur, Hart Publishing, 2004
- 22- Pedro alberto, Miguel asensio ,cross-broder adjudication of intellectual property right and competition between jurisdiction , annali italiani del diritto dautore , della cultura e dello spettacolo (AIDA) , vol.xVI ,2007
- 23- Ray, C, "The Internet and Jurisdiction: The International Experience", in: Computer Law Association Bulletin, No. 2, 1999
- 24- Report From the European Commission on the Application of Council Directive 93/83/EEC on the coordination of Certain Rules Concerning Copyright and Rights Related to Copyright Applicable to Satellite Broadcasting and Cable Retransmission, COM (02) 430 final, 26 July 2002
- 25- Report of WIPO/UNESCO Group of Experts of the Copyright Aspects of Direct Broadcasting by Satellite, 1985
- 26- Rice, Denis, "Jurisdiction over E-commerce Disputes: Different Perspectives under American and European Law in 2002," International Federation of Computer Law Associations, Berlin, 2002
- 27- Wang, Jie, " Regulating Hosting ISPs' Responsibilities for Copyright Infringement", Dissertation to Obtain the Degree of Doctor, Maastricht University, 2016
- 28- WIPO, The Role of Private International law and Alternative Dispute Resolution, AA, 2009
- 29- WIPO Document CE/MPC/III/2,1990
- 30- WIPO, Recommendation Concerning the Protection of Marks, and other Industrial Property Rights in Signs, on the Internet, 2001.